

17 Nisan 1893'te yüzbaşı rütbesine yükseltilmiş olan Saffet Bey 9 Haziran 1897'de sol kol ağası, 8 Kasım 1899'da binbaşı rütbelerini aldı. 11 Ağustos 1900'de padişah yâverliği pâyesini kazandı. 23 Nisan 1902'de Heybetnümâ korvetinde görev yaptı. 5 Şubat 1903'te tirigüverte olarak vazife gördüğü bir sırada 29 Temmuz 1903'te kaymakamlık rütbesine yükseltildi. Üzerinde padişah yâverliği ve kaymakamlık olmasına rağmen Eylül 1900'de tesbit edilemeyen bir sebeple Çanakkale'ye sürgüne gönderildi. 3 Ekim 1903'te 2. Fırka-i Hümayun kumandanı Yâver-i Ekrem Müşir Şevket Paşa'nın yazdığı bir tezkerede onun re'sen bir memuriyetle taşrada görevlendirilmesinin yerinde olmayacağı, rütbesine uygun bir vazifede kullanılmasının daha isabetli olacağı şeklindeki ricası üzerine Çanakkale'de bulunan zırhlı Aziziye fırkateyninde ikinci süvari olarak görevlendirilmesi kararlaştırıldı (10 Ekim 1903). Burada fazla kalmayan Saffet Bey 1904'te herhangi bir görev verilmeksizin İstanbul'a döndü. İstanbul'da bulunduğu sırada Akdeniz Filosu kumandanlığı ile aralarında geçen bazı olaylar sonucu 25 Mart 1905'te dört ay hapis cezası aldı.

17 Nisan 1907'de Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi'nde tirigüverte olarak vazife yaptığı tesbit edilen Saffet Bey, aynı yılın 11 Kasımında İdâre-i Mahsûsa Vapur Şirketi'nde seyr-i sefâin inspektörü ve kömür memuru olarak görevlendirildi. Bu arada 27 Ağustos 1907'de miralaylığa yükseltildi. 10 Eylül 1908'de Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi'nde görev aldı ve aynı yılın 12 Kasımında Şûrâ-yı Bahriyye üyesi oldu. Eylül 1908'de Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Mektebi'nde teşkilât ve muhârebât-ı bahriyye dersi öğretmenliğinde bulundu. 28 Aralık 1908'de merkez gemisine tayin edildi. 7 Ağustos 1909'da muhtemelen padişaha yakınlığından dolayı İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin giriştiği tasfiye hareketinde rütbesi kaymakamlığa indirildi. 8 Kasım 1909'da Tersane Memuriyeti 6. Şubesi Tâlim, Tedrîs ve Nizâmât-ı Sâire Kısmı müdürü oldu. 8 Temmuz 1910'da Erkân-ı Harbiyye-i Bahriyye Dairesi 5. Şube müdürü olarak görev yaptı. Saffet Bey'in çok hareketli geçen çalışma hayatı kısa sürdü. Amansız bir hastalığa yakalanarak Rûmî 5 Kânunuevvel 1329 (18 Aralık 1913) tarihinde vefat etti. Kasımpaşa'da Kulaksız Mezarlığı'nda Bayramiyye şeyhlerinden İdrîs-i Muhteffî'nin mezarının civarına defnedildi.

Saffet Bey, askerî görevlerinin yanı sıra 1324'te (1908-1909) kurulan Türk Derne-

Saffet Bey

ğî'nin etrafında toplanan aydınlarla beraber çalışmış, özellikle Türkçülüğün ilmi çerçevesinin teşekkülünde yardımcı olmuştur. Turfan yöresinde yaptığı kazılarla tanınan Albert August von le Coq'un 1908'de neşredilen bu kazılarla ilgili bir tebliğini Türkçe'ye çevirip *Türk Yurdu* mecmuasında neşretmiştir. Ayrıca Osmanlı Türkleri'nin deniz tarihini en iyi bilen bir kişi olarak tanınmıştır. Saffet Bey'in bu yöndeki çalışmaları Târîh-i Osmânî Encümeni'nin teşkilinde fahri üyeliğe tayin edilmesiyle ödüllendirilmiştir. *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*'nın hemen her sayısında bir makalesi neşredilmiş, ayrıca *Türk Yurdu*, *Türk Derneği*, *Donanma-i Osmânî Muâvenet-i Milliye* mecmualarında, *Ceride-i Bahriyye*'de makaleleri yayımlanmıştır. Özellikle *Ceride-i Bahriyye*'de belgelere dayalı olarak neşredilen makalelerini daha sonra bir araya toplayarak bastırıştır.

Eserleri. Kâtib Çelebi'nin *Tuhfetü'l-kibâr fi esfârî'l-bihâr* adlı eserinin yeni ve resimli bir yayımını gerçekleştiren Saffet Bey'in (İstanbul 1329) diğer çalışmaları arasında şu eserleri sayılabilir: *Bahriye Müzesi Katalogu* (1917'de basılan bu katalogun bazı kayıtlarda Saffet Bey tarafından hazırlandığı belirtilmekteyse de katalogun üzerinde hazırlayıcısının ismi bulunmamaktadır); *Alman Bahriye Manevraları Hakkında Bir Risâle* (basılıp basılmadığı bilinmemektedir); *Mezemorta Hüseyin Paşa* (İstanbul 1327); *Bahriyyemiz Tarihinde Filâsalar* (İstanbul 1329; Deniz Basımevi tarafından yeni harflerle 1994'te tekrar basılmıştır). Belli başlı makaleleri de şunlardır: "İkinci Cerbe Harbi Üzerine Vesikalar" (*TOEM*, 1. cüz [1 Nisan 1326], s. 20-34; 2. cüz [1 Haziran 1326], s. 85-102); "Koyun Adaları Önündeki Deniz Harbi ve Sakız'ın Kurtuluşu" (*TOEM*, 3. cüz [1 Ağustos 1326, İstanbul 1328], s. 150-177; bu makale Emin Yakıtıl tarafından *Türk Dünyası Araştırmaları*'nda yayımlanmıştır

[İstanbul 1982, s. 176-216]); "Sığın Donanma Harbi Üzerine Bazı Vesikalar" (*TOEM*, 9. cüz [1 Ağustos 1327, İstanbul 1329], s. 558-562); "Bir Osmanlı Filosunun Sumatra Seferi" (*TOEM*, 10. cüz [1 Teşrînievvel 1327, İstanbul 1329], s. 604-614; 11. cüz [1 Kânunuevvel 1327, İstanbul 1329], s. 678-683; Doğan Özkömürçü tarafından *Türk Dünyası Araştırmaları*'nda yayımlanmıştır [II/12, İstanbul 1981, s. 205-219]); "Bahri Hazerde Osmanlı Sancağı" (*TOEM*, 14. cüz [1 Haziran 1328, İstanbul 1330], s. 857-861); "Karadeniz-İzmit Körfezi Kanalı" (*TOEM*, 15. cüz [1 Ağustos 1328, İstanbul 1330], s. 948-956; Doğan Özkömürçü tarafından *Türk Dünyası Araştırmaları*'nda yayımlanmıştır [II/10, İstanbul 1981, s. 143-151]); "Raguza (Dubrovnik) Cumhuriyeti" (*TOEM*, 17. cüz [1 Kânunuevvel 1328, İstanbul 1331], s. 1061-1070); "1205'te Donanmamız" (*TOEM*, 22. cüz [1 Teşrînievvel 1329, İstanbul 1331], s. 1370-1377); "Umûr-ı Bahriyye Nezâreti" (*TOEM*, 21. cüz [1 Ağustos 1329, İstanbul 1332], s. 1350-1351); "Nakşa (Naksos) Dukalığı, Kiklad Adaları" (*TOEM*, IV/23. cüz [1 Kânunuevvel 1329, İstanbul 1332], s. 1444-1457); "Şark Leventleri, Sumatra Seferi Üzerine Vesikalar" (*TOEM*, 24. cüz [1 Şubat 1329, İstanbul 1332], s. 1521-1540); "Kıbrıs Fethi Üzerine Vesikalar" (*TOEM*, sy. 19 [1 Nisan 1329], s. 1177-1193).

BİBLİYOGRAFYA :

Deniz Müzesi Deniz Tarihi Arşivi, Künyeler Bölümü, *Defter*, nr. 1, s. 36; *Osmanlı Müellifleri*, III, 82; Babinger (Üçok), s. 432; "Saffet Bey'in Vefatı", *TY*, sy. 7 (1329), s. 1071; Necib Âsım, "Vefeyât: Saffet Bey", *TOEM*, IV/24 (1332), s. 1517-1520.

ALİ İHSAN GENCER

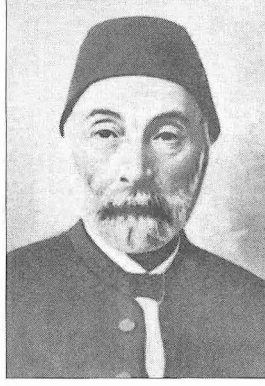
SAFFET MEHMED ESAD PAŞA (1815-1883)

Osmanlı devlet adamı,
Hariciye nâzırı ve sadrazam.

Receb 1230'da (Haziran 1815) İstanbul'da Fatih semtinde doğdu. Asıl adı Mehmed Esad olup babası voyvodalık görevlerinde bulunmuş Sürmeneli (Trabzon) Mehmed Hulûsi Ağa'dır. Beyazıt Camii'ndeki derslere devam ederek zor şartlar altında eğitimini sürdürdü. Arapça, Farsça, daha sonra Tercüme Odası'nda Fransızca öğrendi. Serasker Halil Rifat Paşa'nın kâhyalığını yapmakta olan, annesinin birinci evliliğinden dünyaya gelen ağabeyi Ârif Efendi'nin yardımıyla mülâzım olarak Dîvân-ı Hümayun Kalemî'ne girdi (1831). Burada kendisine "Saffet" mahlası verildi ve döne-

min âdetine uygun olarak bu isimle anılır oldu. Tercüme Odası'nda işlerin artmasından dolayı Âlî ve Reşid Paşa'nın kethüdâsının oğlu Nedim Efendi ile birlikte Tercüme Odası'na nakledildi (Temmuz 1833). 1837'de Dîvân-ı Hümâyûn mütercim-i evveli oldu, ertesi yıl divan tercümanlığı ve kâletine atandı. *Takvîm-i Vekâyi'*in Fransızca olarak da çıkması kararlaştırıldığında ve bunun için bir nezâret (müdürlük) oluşturulduğunda bu işin başına getirildi (1839). Nihayet bizzat divan tercümanlığı görevini üstlendi (25 Ağustos 1840). 1842'de yeni Eflak prensinin seçiminde hazır bulunmak üzere Bükreş'e gitti ve dönüşünde Hariciye kâtipliğine getirildi (2 Haziran 1845). Fransızca öğrenmek isteyen Abdülmecid'e hocalık yapması için mâbeyin kâtipliğiyle saraya alındı; aynı zamanda padişahın kızı Fatma Sultan ve Şehzade Murad Efendi'nin Fransızca hocalığına tayin edildi (İbnülemin, s. 811). On yıl kadar mâbeyin kâtipliğinde kaldıktan sonra 16 Şubat 1855'te Hariciye Nezâreti müsteşarlığına getirildi ve Âlî Paşa'nın Viyana'da yapılan toplantıya katılması sebebiyle dönüşüne kadar ona vekâlet etti. 1 Şubat 1855'te seçildiği Meclis-i Âlî-i Tanzîmat üyeliğinden bir buçuk ay sonra ayrıldı. Aynı göreve ikinci defa 8 Ekim 1858'de getirildi. Hariciye Nâzırı Fuad Paşa'nın müslüman ve hıristiyan ahalî arasında meydana gelen çatışmalar sebebiyle Şam'a gönderilmesi üzerine bu göreve ilâveten Hariciye vekâletine tayin edildi (10 Temmuz 1860). Meclis-i Tanzîmat'ın ilga edilmesinin ardından Ticaret nezâretine nakledildi ve 18 Temmuz 1861'de Ticaret nâzırı oldu. Vezâret rütbesiyle Meclis-i Vâlâ-i Reisliğine tayin edildi (16 Şubat 1863). Sadâretten ayrılan Yûsuf Kâmil Paşa'nın buraya tayini üzerine tekrar Ticaret nezâretine döndü (11 Haziran 1863). Daha sonra Paris sefirliğine gönderildi (19 Mart 1865). 27 Ağustos 1866'da Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye üyeliğine getirildi. 14 Mayıs 1867'de üçüncü defa Ticaret nâzırı oldu ve Avrupa seyahatine çıkan Abdülaziz'e refakat eden Hariciye Nâzırı Fuad Paşa'ya vekâlet etti. 6 Mart 1868'de Maarif nâzırı oldu (ikinci nezâreti 4 Nisan 1874, üçüncü nezâreti 1 Aralık 1875).

Fuad Paşa'nın tedavi için Nice'e gitmesi üzerine yine ona vekâlet etti. Mahmud Nedim Paşa sadâretinde Şûrâ-yı Devlet üyesi oldu (4 Ekim 1871). Bu görevini Şûrâ-yı Devlet teşkilâtında yeni bir düzenlemeye gidildiği Mart 1872 tarihine kadar sürdürdü ve buradan İslahat Komisyonu üyeliğine geçti. 7 Ağustos 1872'de Adliye nâzırı oldu (ikinci nezâreti 6 Mayıs 1876,

Saffet
Mehmed
Esad Paşa

üçüncü nezâreti 27 Ağustos 1877). 11 Mart 1873'te Hariciye nâzırı olduysa da Ayaspaşa'da İslâm kabristanı olan mahallin sefârethâne inşası için Almanya'ya verilmesi yüzünden oluşan hoşnutsuzluk sebebiyle -bu işin selefi Halil Şerif Paşa zamanında gerçekleşmiş olmasına rağmen- iki ay sonra azledildi (İbnülemin, s. 821-822). 26 Kasım 1873'te tekrar Şûrâ-yı Devlet'teki görevine döndü. 18 Temmuz 1877'de bir ay süren Nâfia nâzırlığında bulundu ve buradan üçüncü defa olmak üzere Adliye nezâretine nakledildi. Bu sırada, o zamana kadar Hariciye nezâretinde görülen mezhep işleriyle ilgili meselelerin Adliye nezâretine havale edilmesini sağladı. 4 Şubat 1878 tarihinde tekrar Şûrâ-yı Devlet reisliğine getirildi.

Saffet Paşa'nın ikinci ve üçüncü Hariciye nâzırlığı önemli ve buhranlı gelişmelerin yaşandığı bir zamana rastladı. 16 Ocak 1875'te getirildiği, on bir ay süren ikinci nâzırlığı esnasında Bosna-Hersek'teki ayaklanmaların bastırılması için çalıştı, İngiltere'ye yavaşması diğer devletlerin hoşnutsuzluğuna sebebiyet verdi ve Rus elçisinin padişaha yaptığı şikâyet üzerine Sadrazam Mahmud Nedim Paşa tarafından azli uygun görüldü (6 Kasım 1875). Üçüncü defa Hariciye nezâretine tayini, Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ölümü sonrasında Midhat Paşa Konağı'nda yapılan bir hükümet toplantısında bu işin intikamını almak için basan Çerkez Hasan tarafından Hariciye Nâzırı Râşid Paşa'nın öldürülmesi üzerine gerçekleşti (16 Haziran 1876). Bu nâzırlığı zamanındaki en önemli gelişmelerden biri, Balkanlar'daki ayaklanmalar sebebiyle İstanbul'da büyük devlet temsilcilerinin bir araya geldiği Tersane Konferansı'na katılmasıdır. Alınan kararların daha yumuşak bir ifade ile reddine taraftar olmakla beraber bunda başarılı olamadı ve Rusya'nın savaş ilânıyla gelişecek bir süreç için girildi. Saffet Paşa savaşa karşı

çıkılmakla beraber sonunda bu yönde alınan karara iştirak etti. 18 Temmuz 1877'de Nâfia nezâretine nakledilerek Hariciye nâzırlığı halefi Ârifî Paşa'ya verildi.

Osmanlı-Rus savaşının sona ermesi üzerine Edirne'de yapılan mütarekeden sonra ön barış görüşmelerine birinci delege olarak katıldı. Bu arada Hariciye nâzırı olan Server Paşa, İngiltere'yi Rusya ile savaşa girilmesini teşvik edip ilânından sonra da devleti ortada bırakmış olmakla suçlamasından ötürü İngiliz elçisinin şikâyetiyle azledildiğinden Saffet Paşa dördüncü defa Hariciye nâzırlığına getirildi (19 Şubat 1878). Ayastefanos görüşmelerinde devleti temsilen hazır bulundu ve antlaşmayı imzalamak zorunda kaldı. Sultan Murad'ın tekrar tahta çıkarılması amacıyla Çırağan Sarayı'na yapılan baskın sebebiyle (20 Mayıs 1878) sadârette bulunan Sâdık Paşa'nın azli ve yerine geçen Mütercim Rüşdü Paşa'ya da güvenilememesinden dolayı bir hafta içinde mevkiinden uzaklaştırılmasıyla Hariciye nâzırlığı uhdesinde kalmak üzere sadârete getirildi (4 Haziran 1878). Sadâreti esnasında Kıbrıs adasının İngiltere'ye terki meselesiyle uğraştı, bu yönde daha önce alınan karara karşı çıkmakla beraber sonunda rıza göstermek zorunda kaldı. Berlin görüşmelerini ve antlaşmasını (20 Temmuz 1878) sadrazam olarak onayladı. Dış siyasetin bazı konularında II. Abdülhamid ile ters düştü. 4 Aralık 1878'de sadâret ve nezâretten azledildi, İstanbul'dan uzaklaşması arzalandığından Paris sefaretine gönderildi (27 Aralık). İstanbul'da kalan ailesine ayrıca tahsisat bağlandı.

29 Temmuz 1879'da Ârifî Paşa kabinesinde beşinci defa Hariciye nâzırı oldu, Yunan sınıрыyla ilgili meselenin çözümünüyle görevlendirildi. İki ay yirmi dört gün sonra azledildi ve devâir müfettişliğine getirildi. Ahmed Vefik Paşa'nın başvekâlete getirilmesiyle kurulan hükümette son defa olarak Hariciye nâzırlığı yaptı (30 Kasım 1882). İki gün sonra kabine üyeleriyle birlikte azledildi ve müfettişlik vazifesine döndü. Saffet Paşa 16 Kasım 1883'te bağır-sak kanserinden öldü ve Sultan Mahmud Türbesi'ne defnedildi. Pek çok devlet tarafından verilmiş nişanlara sahip olan ve en üst derecede Murassa' Osmanlı nişanlarıyla onurlandırılan Saffet Paşa'nın üç oğlu vardı (Hariciye mektupçuluğu ve Viyana sefâreti başkitâbeti vazifelerinde bulunan Re'fet, Şûrâ-yı Devlet muavinlerinden Ahmed Fâiz ve Umûr-ı Şehbenderî müdürü Mahmud Fehim beyler). Görev başında gayet ciddi, vakur, özel meclislerde güzel

söz söyleyen nüktedan bir insandı. Uzun siyasi hayatı boyunca emsalleri gibi zenginleşmeyen namuslu bir devlet adamı olan Saffet Paşa, azle uğradığı zamanlarda maassız kalmaması için devamlı surette vazifelere tayin edilmiş ve gözetilmiştir. Cenaze masrafları da II. Abdülhamid tarafından karşılanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin en buhranlı döneminde dört padişahla çalışan ve bilhassa dış siyasetteki vukufu ile dikkat çeken güvenilir bir devlet adamı olarak tanındı. Mülki idarenin bir an evvel Avrupalı tarzda düzenlenmesi gerektiğine inanmaktaydı. Avrupa sivilizasyonunun tamamıyla kabul edilmesini hayatı bir zaruret diye görmekle beraber bundan ne anlaşılması gerektiği hakkında bir açıklaması yoktur. Kânûn-ı Esâsî'nin hazırlanması sırasında kendisinden bir taslak istenmiş, hazırladığı 130 maddelik taslak kabul edilen metin üzerinde etkili olmuştur. Balkanlar'daki isyanlar sırasında cereyan eden siyasi olaylarda, 1876 Tersane Konferansı'nda ve Ayastefanos barış görüşmelerinde devleti temsil etmiş, Berlin Antlaşması ve mutabakat belgesi sadârete geçmeden önce yapılmış olmakla beraber Kıbrıs'ın İngilizler'e terki onun döneminde gerçekleşmiştir. Tersane Konferansı sırasında Meşrutiyet'in ilânını bildiren top sesleri üzerine yabancı devlet temsilcilerine, "İşittiğiniz şu top sesleri bu andan itibaren bütün Memâlik-i Osmâniyye'de Kânûn-ı Esâsî'nin ilân edildiğini haber veriyor. Artık Osmanlı Devleti de Meşrutiyet'le idare edilen devletler zümresine dahil olmuştur. İdâre-i meşrûta tek mil akvâm-ı muhtelif-i Osmâniyye'nin hürriyet-i şahsiyelerine kefil bulunduğundan bu inkılâb-ı mühimme karşısında sizlerin yapacağınız ıslahat teklifleri lüzumsuz ve içtimâmız zâit olur" demesi meşhurdur. Ayastefanos Antlaşması'nı getirdiği ağır hükümlerinden ötürü göz yaşları içinde imzalamış olduğu bilinmektedir. Maarif nâzırlığı sırasında hazırladığı Maarif-i Umûmiyye Nizamnamesi devletin sonuna kadar bazı değişikliklerle yürürlükte kalmıştır. 1879-1880 yılı içinde çeşitli lâyhalar kaleme alarak takdim etmiştir. İstanbul'un imarıyla ilgili olarak 19 Aralık 1879'da sunduğu lâyhasında geceleri aydınlatılan Galata ve Pera semtleri karşısında zifiri karanlık içindeki sur içi İstanbul'unun çağ dışı kalmış acıklı halini dile getirmiştir. Medreselerin ıslahı meselesine dair 3 Ocak 1880 tarihli lâyhasında buralarda verilen derslerle ilgili programın 200 yıldır değişmediğini ve uzun yıllar devam eden eğitime rağmen talebelerin ne dünya ahvalini ne

hesap-kitabı ne de Arapça'yı öğrenebildiklerini vurgulamıştır. Saffet Paşa'nın Osmanlı Devleti'nde eski eserlerin korunmasında ve müzeciliğin gelişmesinde katkıları olmuştur. 9 Nisan ve 13 Nisan 1880 tarihinde takdim ettiği iki lâyhada Rus savaşı sonrası Rumeli vilâyetlerinin durumunu ele almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mir'ât-ı Hakikat (Miroğlu), s. 92-94, 551-553; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, s. 809-894; Mehmet Zeki Pakalın, *Safvet Paşa*, İstanbul 1943; a.mlf., *Son Sadrazamlar ve Başvekilleri*, İstanbul 1955, VI, 809-894; Pelin İskender, *Mehmet Esad Safvet Paşa* (doktora tezi, 1999), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Merhum Sâdullah Paşa'nın Safvet ve Cevdet Paşalar ve Safvet Paşazâde Refet Beyle Mektuplaşması", *TTK Belleteri*, XV/58 (1951), s. 263-299; L. Seton, "Old Waterside Houses on the Bosphorus: Safvet Pasa Yalısı at Kanlıca", *Anatolian Studies*, VII, London 1957, s. 163-170; Zeki Ökmen, "Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ve Safvet Paşa", *Hayat Tarih Mecmuası*, VII/5, İstanbul 1971, s. 30-38; Seniha Sami Morali, "Kaybettiğimiz Değerli Bir Eser: Saffet Paşa Yalısı", a.e., XII/8 (1976), s. 24-27; Atilla Çetin, "İstanbul'un İman Hakkında Safvet Paşa'nın Bir Arızası", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 91, İstanbul 1994, s. 23-25; a.mlf., "Deniz Ticaret Filosunun Önemi ve Teşkilî Hakkında Safvet Paşa'nın Arızası", a.e., sy. 92 (1994), s. 24-25; a.mlf., "Medreselerin İslahına Dair Safvet Paşa'nın Düşünceleri ve Bir Arızası", a.e., sy. 95 (1994), s. 16-18; a.mlf., "Bosna-Hersek Hakkında Safvet Paşa'nın İki Arızası", a.e., sy. 96 (1994), s. 22-25; a.mlf., "Rumeli Vilâyetlerinin Durumu Hakkında Safvet Paşa'nın II. Abdülhamid'e Sunduğu 1880 Tarihli İki Önemli Arızası", *TED*, sy. 15 (1997), s. 563-572.

AZMI ÖZCAN

SAFİ

(الصفي)

**Hz. Peygamber'in
ganimetten seçerek aldığı özel pay
anlamında fıkıh terimi.**

Sözlükte "seçilmiş" mânasına gelen **saffi** kelimesi, fıkıhta ganimet bölüştürülmeden önce Resûl-i Ekrem'in seçim hakkına dayalı olarak aldığı payı belirtmek için kullanılır. Hadis ve siyer kaynaklarında Hz. Peygamber'in ganimette safi payının (sehmûs-saffi) bulunduğu bildirilmekte (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şfv" md.), bir rivayette bu pay **sâfi** (halis, katışıksız) sıfatıyla (sehmûn safi) anılmaktadır (Ebû Dâvûd, "İmâret", 21). Daha yaygın olan safi kelimesi Resûlullah'ın bu payını seçerek aldığını, sâfi ise bunun ganimetler bölüştürülmeden önce alınan özel bir hisse olduğunu ifade etmektedir. Menkul eşya cinsinden olan ve savaş yoluyla ele geçirilen gani-

metten alınan saffiden ayırmak üzere barış yoluyla elde edilen ve "fey" diye anılan topraklardan Hz. Peygamber'in ayırıp gelirinden faydalandıklarına **safâyâ** (saffinin çoğulu; bk. Ebû Dâvûd, "İmâret", 19) veya **savâfi** (sâfiyenin çoğulu; bk. *Müsned*, I, 208) adı verilmiştir (bk. SAVÂFİ).

Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre ganimette Resûl-i Ekrem'e has safi payı vardır. Onun konumu gereği ve yüklendiği ağır görev sebebiyle bazı imtiyazlarının bulunması tabii olmakla birlikte bu uygulamada asıl dikkat çeken nokta, onun devlet gelirleri üzerinde keyfi tasarrufta bulunabilen bir peygamber veya mutlak bir yönetici gibi davranmayı kendisini hukuk kullarıyla sınırladığını gösteren örnek davranış ortaya koymuş olmasıdır. Nitekim İslâm'ın zuhurunda kabile reislerinin taksim öncesinde savaş ganimetlerinden seçerek pay alması benimsenmiş bir kuraldı ve bu pay safi / safiyye olarak anılıyordu. Ayrıca Hz. Peygamber'in bu hakkını, genellikle sahâbilerin ondan başkasına uygun görmeyeceği ve başkasına verildiğinde ihtilâfa sebep olabilecek değerli ganimetlerde kullandığı, böylece toplum tarafından kabul edilen geleneği adalet ve hakkaniyet esasları çerçevesinde sürdürdüğü görülmektedir. Hadis ve tarih kaynaklarında Resûl-i Ekrem'in sadece savaşa katıldığı zaman safi payı aldığı ve İslâm'a giren bazı kabilelerden safi payını ödemeleri hususunda söz alındığı belirtilmekte, değişik gazvelerdeki uygulamalardan örnekler nakledilmektedir (Buhârî, "Cihâd", 74; Ebû Dâvûd, "İmâret", 21; Tirmizî, "Siyer", 12; Taberî, II, 481; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 302-303).

Bir görüşe göre safi Hz. Peygamber'in ganimetteki humus payından ayrı iken diğer bir görüşe göre humusun içindedir. İkinci görüşün delili Resûlullah'ın, "Bu malda benim humus dışında hakkım yoktur" meâlindeki hadisidir (*el-Muwatta'*, "Cihâd", 22). Bir grup âlim bu hadise dayanarak Resûl-i Ekrem'in safi adında ayrı bir payının bulunmadığını belirtmiştir. Cumhura göre safi payı meşhur ve sahih hadislerle sabit olup bu hadis muhtemelen safi payının meşrû kılınmasından önce söylenmiş veya herkes tarafından bilinmesi sebebiyle safi payının ayrıca zikredilmesine gerek görülmemiştir.

Sünnî kaynaklarında saffinin Hz. Peygamber'in peygamberlik sıfatıyla aldığı bir ganimet türü olduğu ve onun vefatıyla birlikte ortadan kalktığı hususunda icmâ bulunduğu belirtilmiş, Hulefâ-yi Râşidîn döneminde böyle bir uygulamanın bulunması buna delil gösterilmiştir. Ancak Zey-